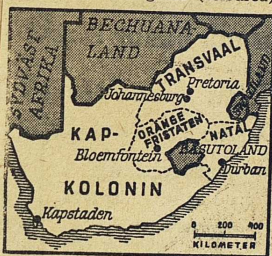

FOLK OCH FOLKNAMN I SYDAFRIKA

Färgade av skilda typer.

I DET SENASTE häftet av Sydafrikanska unionens månatliga statistiska redogörelse finns en beräkning av folkmängden för år 1953. Den totala siffran är 13,2 miljoner. Man skiljer på fyra "raser". De vitas antal är 2,8 miljoner, de inföddas (natives) 8,8, asiaternas 0,4, de färgades (coloured)

1,2 miljoner. Siffrorna för de fyra provinserna återges i särskild tabell.

De infödda bildar alltså i alla provinser en överväldigande majoritet. Det stora flertalet asiater bor i Natal, det stora flertalet färgade i Kapprovinsen. Den fördelningen är gammal och på vissa punkter stödd av lagen; sålunda får sedan länge inte indier bosätta sig i Transvaal eller Oranjefristaten. Men i ett par hänseenden visar uppgifterna vid en jämförelse med folkräkningarna för några år sedan en anmärkningsvärd förskjutning. Under de allra senaste åren har asiaterna gått förbi de vita i Natal, och de färgade har på samma sätt fått andra platsen i Kap. Det är moment i en utveckling som för bedömandet av sydafrikansk politik är väsentlig. I detta sammanhang skall jag emellertid inte dröja vid den saken, utan vid innebörden i de beteckningar som den officiella statistiken ger och vid folken och folknamnen över huvud.

Bortsett från det tvivelaktiga i rasindelningar i allmänhet är de återgivna beteckningarna uppenbarligen uttryck för en speciellt sydafrikansk, rent konventionell uppdelning. Man talar om raser i en mening som vagt eller inte

alls anknyter till övligt antropologiskt språkbruk. I andra sammanhang används andra beteckningar och fördelningsgrunder; vid passkontrollen för inresande nämns exempelvis européer, semiter och asiater till ledning för resenären, som måste uppge sin "ras". Vad är en amerikan (vit eller neger) eller en jude eller en australier enligt de skilda systemen? I regel förstår man vad som menas, vad det egentligen gäller att svara på, men ibland blir svaret barockt, som då en amerikansk neger i vissa fall bör betecknas som "infödd" eller en amerikansk vit som "europé". Peter Abrahams beskriver i sin utmärkta resebok ("Return to Goli") sin tvekan; han är engelsk medborgare, enligt europeisk terminologi neger, enligt sydafrikansk språkbruk färgad.

*

Vita och européer, det är i regel samma sak. Typiskt är att på de för denna grupp reserverade ställena oftast står "endast för européer" på engelska och "endast för vita" på afrikaans. De vita med-

De skilda rasgrupperna i Sydafrikas provinser (i tusental).

	Alla	Vita	Infödda	Asiater	Färgade
Kap	4.568	982	2.546	18	1.040
Natal	2.486	290	1.845	317	34
Transvaal	5.023	1.264	3.625	52	82
Oranjefristaten	1.078	238	825	0	15

borgarna i Sydafrika har emellertid behov av en gemensam beteckning, och under de senaste årtiondena har ordet "sydafrikan" blivit ganska vanligt. Ingenting är naturligare än att en person samtidigt skryter med att vara europé och sydafrikan. Men ordet får inte användas om icke-vita. Det finns över huvud intet ord för de människor som tillhör den sydafrikanska unionen, och behovet av ett sådant ord är inte stort, ty i alla sammanhang är det skillnaden mellan grupperna som står och ställes i förgrunden.

Men även ordet sydafrikan (nägon gång sammanträngt till "afrikaner") kräver oftast andra beteckningar för att ge den upplys-

ning man vill ha. Är det en sydafrikan som har till huvudspråk afrikaans eller engelska? Skillnaden mellan de båda grupperna är så pass stor att den frågan ständigt aktualiseras. Även här är det svårt med beteckningarna. Man kan naturligtvis säga afrikaans-språkiga och engelskspråkiga, och de senare kan man i många sammanhang helt enkelt kalla briter. Men för de förra finns inget bra ord, i varje fall inte inför (i mera egentlig mening) europeiska läsare eller åhörare. Boer är något föråldrat, men det går fortfarande att bruka. Själva kallar sig de afrikaans-språkiga i regel afrikaner — liksom beteckningen för språket ett uttryck för kravet på att vara de "äkta" medborgarna i Sydafrika — stundom också på engelska afrikaner; det sistnämnda ordet använder jag någon gång, trots att det på senare tid blivit mindre brukligt (afrikaner är också namn på en boskapsras).

*

Ordet neger begagnas aldrig om de i Afrika "infödda" grupperna, även om de enligt internationellt språkbruk nästan genomgående är negrer (buschmän och hottentotter är praktiskt taget utdöda). Tidigare var det vanliga ordet kaffer (hedning enligt muhammedansk begrepp). Detta ord har blivit ett skällsord, varmed icke är sagt att det är sällsynt; sydafrikanska politiker talar om Guldkusten som en "kafferstat", "kaffervän" är något lika ruskigt som "negerälskare" i USA:s sydstater, och "smutsig kaffer" sägs gärna till en neger som inte går ur vägen villigt nog. Det vanliga ordet är numera "infödd" — trots det starka betonandet av att negerna inte kom till Sydafrika tidigare än de vita. För något år sedan blev "bantu" den officiella beteckningen. Så gott som alla negerstammar i unionen räknas till bantufolket; varje negerstam betecknar sina egna som bantus (människor), medan andra stammar och folk tilläggs benämningar som antyder att de inte är riktiga människor eller rent av djur — en extra vagant tillämpning av en universell tendens att förakta andra folk. Själv vill helst en bantu kallas afrikan (i motsats till afrikaner).

Jag använder omväxlande orden svarta, negrer och infödda.

Asiater är ett relativt entydigt begrepp. Det gäller främst indierna, avkomlingar till de grupper som från 1860-talet infördes för att arbeta på sockerrörspan- tagerna i Natal; sedan årtionden är all invandring av indier stop- pad. De 65.000 malajerna i Kap, huvudsakligen ättlingar av på 1600- och 1700-talen importerade slavar från Indonesien, räknas däremot traditionellt i regel till de färgade.

Den sistnämnda gruppen (ofta kallad cape-coloured eller bland- rasiga) stammar från förbindelser mellan vita, svarta (inklusive buschmän och hottentotter) och — i mindre omfattning — asiater. Denna rasblandning ägde till större delen rum under äldre tid, även om den fortsatt till våra da- gar och, trots den hårda lagstift- ningen mot alla förbindelser mel- lan vita och icke-vita, säkerligen ännu fortsätter. Det ligger i sakens natur att en del färgade ser ut som vita, en del som svarta och en del, den större delen, som nå- got mitt emellan; vissa färgade

försöker med framgång bli betrak- tade som vita (de "try for white") medan andra blir "infödda". Då uttrycket färgade i Sydafrika är reserverat för de blandrasiga (me- dan det på andra håll används om alla icke-vita), saknas varje sam- manfattande beteckning för de tre undertryckta rasgrupperna utom det paradoxala "non-Europeans".

*

Vilka är nu, närmare bestämt, vita, infödda, asiater och färgade? Framför mig har jag en rad lag- texter som alla ger egenartade och ofta stridiga definitioner. Några exempel! Enligt 1928 års rudsryckslag räknas amerikanska negrer till de infödda, medan så ej är fallet i en rad andra lagar. Den nämnda lagen förklarar att med asiat menas "en turk eller en medlem av en ras eller stam som har sitt nationella hem i Asien"; undantag utgör dock judar och syrier, som betecknas som vita, malajer, som betecknas som färg- gade, och rasgrupper som av re- geringen utesluts från kategorin asiater. Då det är omöjligt att klargöra härstamningen i detalj och att genom besiktning fast- ställa "rasen", har man alltmå- måst nöja sig med cirkeldefini- tioner: den är vit som anses vara vit. I en lag av år 1950 säges en färgad vara "en person som vär- ken är vit eller infödd"; en in- född är "en person som faktiskt är eller allmänt betraktas som medlem av någon ursprunglig ras eller stam i Afrika"; en vit är "en person som till utseendet uppen- barligen (obviously) är, eller som allmänt betraktas som en vit per- son, men inte en person som, trots

att han till utseendet uppenbär- ligen är en vit person (obs.), all- mänt betraktas som en färgad per- son". Man kan alltså vara av blandras, men legalt anses vit, och vara av rent vit härkomst och an- ses färgad. Många framstående personer, bland dem ministrar och andra ledande politiker, förklaras i privat samtal notoriskt vara färg- gade, men är i lagens mening vita, eftersom de godtar som vita.

Hur besvärligt det är framgår bäst av de problem som uppstått då det gäller att göra upp ett re- gister från rassympunkt över hela folket — en åtgärd som ansetts behövlig i anslutning till de nya hårda lagarna mot rasblandning, även mot blandning av vita och färgade. Chefen för den förvalt- ningsgren som handlägger frågor om de färgade (commissioner for coloured affairs) framlade i sin senaste årsrapport förslag till de- finitioner. "Européer" (här und- vecks ordet vit) var enligt försla- get "personer av rent europeisk härkomst och personer som be- traktas som sådana av européerna" (the European community); färg- gade var "personer som inte är européer eller infödda eller asia- ter, eller inte betraktas som va- rande detta och som är av blandad härkomst". Förslaget godtogs inte, då dess tillämpning ansågs kunna leda till svårigheter. Registrerin- gen har börjat — utan definitio- ner. Man arbetar från fall till fall, svarades det på min fråga hur det gick till att fastställa vil- ken grupp en person tillhör utan att klarlägga vad som särskiljer grupperna.

HERBERT TINGSTEN

12/1

1. Då en tidning jämte en rad andra tidningar återger en uppgift som framförts i en publikation (i detta fall tidskriften Medborgaren) är det orimligt eller rättare osann- färdigt att beskylla den först be- rörda tidningens redaktör för att ha utspritt ryktet. 2. Dagens Nyheter gjorde inte på något speciellt sätt handelsministern ansvarig; om kaffe- hamstring skulle ha förekommit var det självklart att statsrådet varit lös- mynt. 3. Det beklagliga mellansticket på Dagens Nyheter ledarsida be- rodde på uppgifter från den nys- nämnda tidskriften, vilka då ännu icke i sin helhet dementerats av fru Myrdal. Dementin kom efter mellan- sticket och infördes med beklagande i Dagens Nyheter. Hr Rehn har alltså kommit med en rad osanna uppgifter då han jämfört Dagens Nyheter chefredaktör med biskop Helander och sökt göra affär av en snart åtta år gammal historia, där Dagens Nyheter omedelbart erkände sitt misstag.